

Усе викладене нами, як засвідчує наше дослідження, значно збагачує зміст методики навчання хімії як навчальної дисципліни, активізує процес формування й розвитку професійно значущих знань, умінь і навичок майбутніх фахівців, їх педагогічного мислення, інтересу до обраної професії.

Література

1. Домбровський А.В. Органічна хімія: [навчальний посібник для студентів природничих та природничо-географічних факультетів педагогічних інститутів. / А.В.Домбровський, В.Н.Найдан. – К.: Вища школа, 1992. – 503 с.
2. Домбровський А.В. Хімія 10: Органічна хімія: [пробн. підручник для 10 кл. серед. шкіль] /А.В.Домбровський, Н.І.Лукашова, С.М.Лукашов. – К.: Освіта, 1995. – 144 с.
3. Домбровський А.В. Хімія 10-11: Органічна хімія: [підруч. для 10-11 кл. серед. загальноосвіт. шк.] /А.В.Домбровський, Н.І.Лукашова, С.М.Лукашов. – К.: Освіта, 1998. – 192 с.
4. Толочко А.Ф. Спогади про хімічний факультет Чернівецького державного університету (1956-2002 років). – Чернівці: Рута, 2004. – 240 с.

ВИДАТНІ ПОЛТАВЦІ-НАУКОВЦІ БІОЛОГИ, МЕДИКИ, АГРАРІЇ

Закалюжний В.М., Цебржинський О.І. (м. Полтава, Україна)

Полтавська область дійсно є духовною столицею України, вона дала світу видатних літераторів, художників, акторів, політиків, педагогів, вчених в галузях математики, фізики, хімії, техніки, біології. Можливо це пов'язане зі змішуванням різних націй (половців, татар, слов'ян, прибалтів, тощо) населення регіону в історично відомі терміни. Зараз у регіоні діють багато вузів та науково-дослідних інститутів, які дають наукову продукцію. М.Вебер писав [2], що кожен науковець знає, що описане, відкрите, зроблене ним у галузі науки застаріє через 10 років. В Полтаві та області (губернії) народилися (або жили та працювали) видатні біологи, медики, аграрії, про яких необхідно знати, як науковцям та студентам регіону, так і широкому загалу.

БІОЛОГИ

1) ЗАЛЕНСЬКИЙ Володимир Володимирович (1847-1918) – зоолог, ембріолог, академік Петербурзької АН (1897). Директор Зоологічного музею Петербурзької АН (1897-1906 рр.) та одночасно з 1901 р. директор Севастопольської біологічної станції. Розвивав еволюційну порівняльну ембріологію безхребетних та частково хребетних, зокрема аранеї, кліщів, сальп. Проводив палеонтологічні дослідження мамонтової фауни. Співпрацював з І.І.Мечніковим та О.О.Ковалевським [1].

2) БАХ Олексій Миколайович (1857-1946) – народоволець, громадський діяч, біохімік, академік АН СРСР, активно підтримував боротьбу Т.Д.Лисенка проти генетиків. Сформулював перекисну теорію біологічного окиснення (1897). Установив, що в основі клітинного дихання лежать ферментативні окисно-відновні процеси. Розробив нові методи дослідження ферментів. Засновник вітчизняної школи біохіміків та наукового журналу «Біохімія» (1936 р.) [1].

3) ВЕРНАДСЬКИЙ Володимир Іванович (1863-1945) – мінералог, радіохімік, біогеохімік, академік АН СРСР, троюрідний брат В.Г.Короленка, наукову діяльність почав на Полтавщині у складі експедиції Докучаєва (1883-1884, 1890), потім щороку жив літом, потім постійно (1913-1918), поки у 1918 р. не очолив новоутворену АН України (1918-1921), дав визначення біосфери, першим вказав на значення живої матерії для змін земної кори та міграції елементів, викладав у Москві, Петербургу та Парижі. У Полтаві (1918) почав писати книгу «Жива речовина в земній корі та її геохімічне значення» [1].

4) ГУРВИЧ Олександр Гаврилович (1874-1954) – біолог та гістолог, док-

тор біологічних наук, академік АМН СРСР, директор інституту експериментальної біології АМН СРСР (1945-1948), лауреат державної премії в галузі науки і техніки (1941). Основні наукові дослідження присвячені цитології, гістофізіології, ембріології, біофізики, теоретичній біології. Відкрив слабе мітогенетичне впромінювання тканин (1923), автор теорії біологічного поля (1944) [1].

5) РУЧКО Гнат Омелянович (1883-1937) – мікробіолог, член-кореспондент АН УРСР, репресований. Основні наукові дослідження присвячені вивченню мінливості мікроорганізмів та явищу бактеріофагії. Був (1933-1937) директором та завідувачем відділом експериментальної епідеміології Інституту мікробіології та вірусології АН УРСР, заснував «Мікробіологічний журнал» (1934) [1].

6) ВАВІЛОВ Микола Іванович (1887-1943) – ботанік, генетик, селекціонер, академік, почав наукову діяльність як студент практикант Московського с.-г. інституту та потім продовжив вивчення культурних злаків (1910-1923) у Полтавський сільськогосподарській дослідній станції (перше місце роботи, носить його ім'я), вивчав центри походження культурних рослин, відкрив закон гомологічної мінливості, зібрав колекцію культурних рослин. Репресований [1].

7) ЗЕРОВ Дмитро Костянтинович (1895-1971) – український ботанік, академік АН УРСР (1948), директор Інституту ботаніки АН УРСР (1946-1963), рідний брат репресованого поета П.К.Зерова. Основні напрямки наукових досліджень відносяться до вивчення систематики, флористики, філогенії спорових рослин, палеоботаніки, ботанічної географії та історії рослинності. Голова Українського ботанічного товариства (1952-1971) [1].

8) КВАСНИЦЬКИЙ Олексій Володимирович (1900-1989) – фізіолог, академік АН УРСР та ВАСГНІЛ, працював в Полтавському науково-дослідному інституті свинарства, вивчав процеси травлення, розмноження, запропонував нові методики фістул та анастомозів, штучного запліднення [1].

9) ГРИШКО Микола Миколайович (1901-1964) – український ботанік, селекціонер, академік АН УРСР (1939), засновник та директор Центрального ботанічного саду НАН України (1944-1958). Основні наукові роботи присвячені генетиці, селекції, інтродукції, акліматизації рослин. Популяризував наукові ідеї М.І.Вавілова, М.Ф.Кашенка. Автор першого підручника на українській мові «Курс загальної генетики» (1933) [1].

У науковому світі були відомі імена інших біологів-полтавців: М.О.Зарудного, М.І.Гавриленка, І.І.Мазепи, С.Т.Булдовського, М.Я.Токового, І.М.Голубінського, Є.С.Гуржій, В.Л.Омелянського, А.М.Краснов, М.І.Петрика, І.Д.Іваненка, Ф.К.Курінного, В.В.Лауера, Ю.М.Бруннера, М.Л.Бельговського, Ю.Г.Курило, Д.І.Паливоди, Р.В.Ганжі, М.Ф.Ярошенко та інших.

МЕДИКИ

1) ТЕРЕХОВСЬКИЙ Мартин Матвійович (1740-1796) – натураліст, лікар, мікробіолог. Перший мікробіолог Російської імперії, який захистив наукову дисертацію на латинській мові за кордоном. Експериментально досліджував мікроорганізми і виконав перші роботи по стерилізації; був прибічником самовільного зародження бактерій [1].

2) АМБОДИК-МАКСИМОВИЧ Нестор Максимович (1744-1812) – перший у Російської імперії професор повивальної справи та автор першого підручника на російській мові з акушерства та ботаніки. Вперше почав розробляти на російській мові медичну термінологію та ряд медичних інструментів [1].

3) ШУМЛЯНСЬКИЙ Олександр Михайлович (1748-1795) – лікар та гістолог, професор Московського госпітального училища. Основні наукові роботи присвячені вивченню гістологічної будови нирок описав капсулу нефрону (капсула Шумлянського-Боумена). Брав участь у розробці проекту перетворення госпітальних шкіл у медико-хірургічні училища [1].

4) ШУМЛЯНСЬКИЙ Павло Михайлович (1750-1824) – брат попереднього, практикуючий лікар-хірург, професор Московської медико-хірургічної академії,

перший професор хірургії та декан медичного факультету Харківського університету. Був першим керівником відкритої на медичному факультеті Харківського університету хірургічної клініки. У 1798 році склав проект реорганізації медичної освіти та організував пізніше за ним навчання на медичному факультеті у Харкові [4].

5) СКЛІФОСОФСЬКИЙ Микола Васильович (1836-1904) – визначний вчений-хірург. Зробив антисептику обов'язковою для вітчизняних медичних закладів. Написав роботи за своїм досвідом про війсьну хірургію та санітарну справу. Його ім'я носять Інститут швидкої допомоги у Москві та Полтавська обласна лікарня [1].

6) КОРОБКІН Михайло Петрович (1841-1916), лікар, який вперше в Російській імперії у Полтаві зробив операцію на легенях [3].

7) МАЛЬЦЕВ Олександр Філіксимович (1855-1926) – організатор та головний лікар (1886-1926) психіатричної лікарні у Полтаві. У 1880 р. закінчив Петербурзьку медико-хірургічну академію, учень В.М.Бехтерева, доктор медичних наук (1902), професор. Автор підручників з психіатрії та фармакології [3].

8) КОРЧАК-ЧЕПУРКІВСЬКИЙ Овксентій Васильович (1857-1947) – український гігієніст та епідеміолог, академік АН УРСР (1924). У 1883-1902 рр. був санітарним лікарем у Полтаві, Харківському та Херсонському земствах. Основні наукові праці присвячені проблемам епідеміології та санітарному стану населення. Сформулював закон періодичності епідемії дифтерії. Склали першу номенклатуру хвороб на українській мові [1].

9) САВЧЕНКО Іван Григорович (1862-1932) – патолог, імунолог, мікробіолог, працював з І.І.Мечніковим та Д.К.Заболотним. Перорально випробував на собі імунотоксичність сивороток [1].

10) ПРОТОПОПОВ Віктор Павлович (1880-1957) – психіатр (учень В.М.Бехтерева), фізіолог, академік АН УРСР (1945). У 1931 році організував перший в СРСР навчальний Психоневрологічний інститут. Основні напрямки наукових досліджень присвячені фізіології та патології вищої нервової діяльності та психіатрії. Одним з перших використав учення І.П.Павлова про вищу нервову діяльність у психіатрії. Сформулював оригінальні концепції патогенезу шизофренії та маніакально-депресивного психозу та застосував нові методи лікування [1].

11) ГУБЕРГРИЦ Макс Мусійович (1886-1951) – лікар-терапевт, академік АН України. Наукові праці пов'язані патофізіологією та діагностикою хвороб кровообігу та травної системи, з проблемами ноніцепції [1].

12) ПІНЧУК Вадим Григорович (1930-1996) – доктор медичних наук, професор, академік АМН України, директор інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології імені Р.Є.Кавецького НАН України, двічі лауреат державної премії в галузі науки і техніки. Їм зроблено вагомий внесок у дослідження ультраструктури пухлин передміжурової залози і нирок, множинної мієломи, ролі радіоопромінення на ініціацію канцерогенезу. Сформулював наукову концепцію «Україна проти раку після Чорнобиля» [3].

У 50-х роках XIX століття куратором Полтавських лікарень був професор медицини Харківського університету Ф.П.Цитович. Відомі імена лікарів-науковців минулого: Д.Д.Ахшарумов (санітарний лікар, доктор медичних наук, полтавський губернський лікарський інспектор кінця XIX століття), О.Т.Богаєвський і І.Я.Дейнека (хірурги), І.П.Каменський (анатом), А.А.Чайка (уролог), Є.І.Чайка (патанатом). В Українській медичній стоматологічній академії (у Полтаві з 1967 року) працювали доктори медичних наук, професори Т.В.Золотарьова, М.С.Скрипніков, І.І.Косицин, Ю.О.Максимук, Т.О.Дещук, П.М.Ковтуновський (анатомі), Е.Д.Бромберг, І.В.Жутаєв (гістологи), М.М.Прокопович, О.М.Воскресенський (фармакологи), О.М.Фуголь (нормальна фізіологія), П.І.Ломонос, І.М.Тиртишніков (патофізіологи), М.М.Стрелець (судмедексперт); проводили наукову та лікувальну роботу В.М.Андрєєв,

Е.Ф.Шулаєва, М.І.Рейдерман, О.Ф.Ермалінський (терапевти), В.В.Вініченко (дерматовенеролог), П.М.Козюк (інфекціоніст), А.І.Шульга, В.О.Дельва, І.Ш.Весельський, Н.М.Грицай (невропатологи), М.Ф.Мазурик, П.К.Д'яченко, А.Х.Шаманов, М.К.Мітунін, О.Н.Люлька, Ф.І.Дуденко, (хірурги), А.І.Бикова, Д.Г.Плюшко (офтальмологи), Л.П.Григор'єва, Г.Б.Шилова, В.Ф.Чистякова, В.І.Мітченко (стоматологи).

АГРАРІЇ

1) ДОКУЧАЄВ Василь Васильович (1846-1903) – ґрунтознавець та геолог, академік Петербурзької АН, вивчав ґрунти Полтавської губернії, рослинність та геологічні умови Полтавщини, сприяв заснуванню Полтавського краєзнавчого музею [1; 4].

2) ЛИСЕНКО Трохим Денисович (1898-1976) – агробіолог, академік, крім теорії стадійності розвитку рослин, засобів підвищення врожайності озимини, відомий агресивною політикою проти генетиків, зокрема М.І.Вавилова [1].

3) РЕМЕСЛО Василь Миколайович (1907-1983) – селекціонер рослин, академік АН СРСР і ВАСГНІЛ. Створив більш 40 районованих сортів озимої та ярової пшениці [1].

4) ПОЧЕРНЯЄВ Федір Кузьмич (1929-1987) – д.с.-г.н. професор, член-кореспондент ВАСГНІЛ. Був 17 років директором Полтавського науководослідного інституту свинарства. Селекціонер, фахівець племінної роботи, лауреат Державної премії України.

Крім них, відомі вчені аграрії: О.О.Ізмаїльський (1851-1914) – вчений-агроном, заснував Полтавську дослідницьку с.-г. станцію; І.В.Якушкін (1885-1960) – агроном, академік ВАСГНІЛ; І.Д.Колесник (1900-1953) – рослинознавець, академік ВАСГНІЛ; Мусійко О.С. (1903-1980) – селекціонер, член-кор. ВАСГНІЛ; П.І.Сусідко – ентомолог, академік ВАСГНІЛ; О.І.Овсянников (1912-1977) – зоотехнік, академік ВАСГНІЛ; О.П.Бондаренко – перший директор НДІ свинарства; М.І.Матієць, М.А.Коваленко, М.Т.Балашов, Б.І.Левицький, Б.В.Баньковський, М.Т.Ноздрін, Н.А.Мартиненко (селекція та годівля свиней), Я.К.Кайданов, А.С.Зайкевич, І.М.Єремеев, В.І.Сазанов, Ю.М.Брунер, Т.С.Мальцев, П.Я.Біленко, П.М.Чапко, К.П.Чепуров, О.І.Федоров, О.В.Фісонов, В.А.Вітенко, М.І.Осадчий, К.І.Наумов, О.Ю.Яценко та інші, про яких більш докладно описано в інших статтях збірника.

Зараз у вказаних галузях біології на Полтавщині працює великий загал аспірантів та здобувачів, кандидатів та доцентів, докторів наук та професорів, 3 академіка НААН України. Є забуті імена. Тому тематика «Історія біології на Полтавщині у персоналіях» актуальна, новаційна та має практичне значення для регіону.

Література

1. Биологи. Биографический справочник / Т.Я.Бабий, Л.Л.Коханова, Г.Г.Костюк, и др. Под ред. Ф.М Серкова. –К.: Наукова думка, 1984. –814 с.
2. Вебер М. Наука как призвание и профессия // Самосознание европейской культуры XX века. –М.: Политиздат, 1991. –С. 130-149.
3. Діячі науки і культури України. Нариси життя та діяльності 1841-2008 / Під ред. А.П.Коцур, В.П.Коцур, Н.В.Терес. –К.-Чернівці: Книги – XXI, 2010. –688 с.
4. Люди русской науки. Очерки о выдающихся деятелях естествознания и техники. –М.: Физматиз, 1963. –896 с.